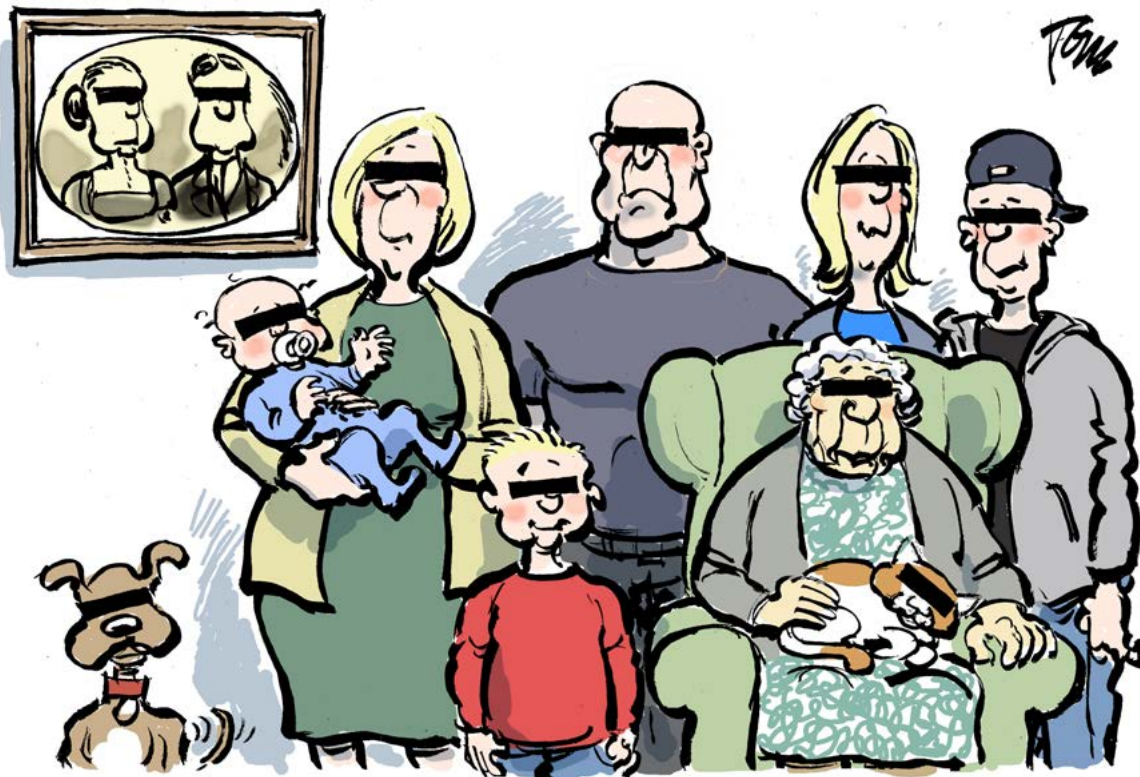

Handreiking

'Interveniëren in criminele families'

POLITIE & Wetenschap

TILBURG UNIVERSITY Understanding Society

E:M+MA.

Dit moet je weten als je met criminele families aan de slag gaat

Met het boek 'Interveniëren in criminele families' willen de onderzoekers gemeenten en instanties inspireren die gaan werken met een op criminele families gerichte aanpak. De inzichten in het onderzoek vormen echter geen draaiboek: criminele families hebben vergelijkbare kenmerken, maar zijn ieder voor zich ook uniek. Aandacht voor de situatie, context en maatwerk blijven daarom steeds het uitgangspunt. De inzichten zijn verzameld door jarenlange ervaring van de onderzoekers op dit terrein, een literatuurstudie, deskresearch en zo'n 55 interviews met ongeveer 80 professionals die vanuit of in samenwerking met Nederlandse gemeenten bezig zijn met het (integraal) interveniëren in criminele families. Dat waren onder andere projectleiders, beleidsambtenaren, afdelingshoofden Veiligheid en Zorg binnen gemeenten, maatschappelijk werkers, reclasseringsmedewerkers, Openbaar Ministerie, politie, woningcorporatie en docenten.

In deze handreiking staan de drie hoofdlijnen hoe om te gaan met de aanpak van criminele families, waar het boek dieper op ingaat.

De drie hoofdlijnen:

1. Start met kijken door een familiebril

2. Expliciteer je doelstelling en faciliteer de juiste voorwaarden

3. Werk vanuit de driehoek 'repressie, preventie en responsie'

Het boek is gratis te downloaden als pdf of als E-book via www.emma.nl en Politie en Wetenschap.

Het fysieke exemplaar is [hier](#) te bestellen.

1. Start met kijken door een familiebril

Al sinds jaar en dag zijn in de zware misdaad criminele samenwerkingsverbanden actief die in de kern gebaseerd zijn op familiebanden en vriendschapsrelaties met een lange geschiedenis. Het zijn gesloten groepen, die vaak afhankelijkheidsrelaties creëren en een intimiderende invloed kunnen hebben op hun fysieke en sociale omgeving, maar het liefst onder de radar opereren en instanties buiten de deur houden (tenzij er direct profijt van valt te halen).

Families die actief zijn in de productie en handel van synthetische drugs, wiet en cocaïne, ondermijnen op allerlei niveaus. Ten eerste door hun geld opzichtig uit te geven aan een luxelevens, door te investeren in bedrijfjes of vastgoed, en bona fide ondernemers weg te concurreren. Ten tweede komt het imago van de rechtsstaat in de *communis opinio* fel onder druk te staan als dergelijke criminelen er ook nog mee weg lijken te komen.

De problematiek van de georganiseerde misdaad in Nederland en de ondermijnende effecten die daarvan uitgaan, kan niet los worden gezien van de belangrijke en zichtbare rol die criminele families daarbij spelen. Daarom is het cruciaal om door het **prisma van families en gezinnen** naar georganiseerde criminaliteit te kijken. Het maakt ietwat abstracte concepten als 'ondermijning' en 'criminele samenwerkingsverbanden' concreet. **Het zijn mensen**

die het doen: hun illegale en criminele business bouwen op vertrouwensrelaties en die deels vinden in familie en functionele langjarige vriendschappen. De netwerken die, althans in de kern, rond families draaien, blijken – soms al tientallen jaren, en soms **van generatie op generatie** – op crimineel vlak succesvol. Vrijwel iedereen in de dorpen of (tenminste) de stadswijken waarin ze wonen, weet om wie het gaat, of de andere bewoners hebben toch op zijn minst een sterk vermoeden welke families op dit punt 'niet deugen.' Het is echter niet gemakkelijk om die kennis om te zetten in 'maatschappelijke weerbaarheid', oftewel het creëren van een atmosfeer waarbij de leden van criminele families zich niet prettig meer bij voelen.

Lees verder in het boek:

Een definitie van 'een criminele familie' is te vinden in hoofdstuk 1.

De ontwikkelingen van de georganiseerde misdaad in Nederland en het belang van criminele familiestructuren hierin lees je in hoofdstuk 3.

2. Expliciteer je doelstelling en faciliteer de juiste voorwaarden

Er is geen one size fits all manier van werken bij de aanpak van criminele families. Maar er is wel een reeks condities waaraan tenminste moet zijn voldaan om de aanpak van de grond te krijgen en succesvol te laten zijn. In een plan van aanpak wordt aangeraden om minimaal op te nemen: een heldere doelstelling, een haalbare selectie van gezinnen en het beleggen van een regierol. Vervolgens zijn er een aantal voorwaarden die aanwezig moeten zijn om de aanpak te laten slagen.

Een plan van aanpak

Formuleer een heldere doelstelling

Het klinkt eenvoudig, maar in de praktijk zien we dat deze stap vaak maar deels wordt uitgevoerd en daarmee te vaag blijft. Een aanpak gaat er nu eenmaal volkomen anders uitzien als het doel is om criminele activiteiten van gezinsleden te stoppen, dan als het gaat om het aantasten van de status van kopstukken uit een criminele familie. Of als men beoogt een straat of buurt waar criminele gezinnen zich ophouden leefbaar te houden en/of weerbaar te maken. En het vergt weer een andere aanpak om eerst de criminele individuen uit het familiesysteem te halen om vervolgens toegang tot het gezin te hebben en andere familieleden

extra steun te bieden. Of om te proberen nieuwe aanwas te voorkomen, dan wel het uittreden uit het criminogene gezinssysteem te bevorderen.

Expliciteer selectiegronden voor gezinnen

Hetzelfde geldt feitelijk voor het selecteren van de families en gezinnen die in een aanpak moeten komen. De opties c.q. redenen om dat te doen zijn legio: overlast en antisociaal gedrag tegengaan, criminaliteitsbestrijding, een voorbeeld stellen voor de buurt, de

Het zijn mensen die het doen: hun illegale en criminele business bouwen op vertrouwensrelaties en die deels vinden in familie en functionele langjarige vriendschappen.

kinderen beschermen tegen een risicovolle situatie, bijvoorbeeld als sprake is van structureel huiselijk geweld, enzovoorts. Selectiegronden dienen expliciet te zijn en hangen samen met de doelen die met een aanpak worden nagestreefd. Zonder een helder geformuleerde doelstelling en een bijpassende, goed beargumen-

teerde, keuze voor de gezinnen en personen waarop de aanpak zich richt, komt integrale informatiedeling en -verwerking niet tot stand.

Daarnaast zien we naast subjectgerichte aanpakken, waar een aantal families worden geselecteerd, ook fenomeengerichte aanpakken. Deze aanpakken richten zich niet zozeer op specifieke families, maar meer op een veel voorkomend fenomeen, zoals het voorkomen van 'nieuwe aanwas.' Idealiter worden deze twee vormen gecombineerd, zodat op basis van de informatie uit de fenomeenanalyse doelgerichte interventies en barrièremodellen worden opgeworpen om de criminaliteit te stoppen.

Beleg een regierol

Uit ons onderzoek blijkt dat het essentieel is dat er een centrale projectleider c.q. regisseur wordt aangesteld. De regie moet zijn belegd, geborgd en erkend. Een centrale regierol, in veel gevallen uitgevoerd door de gemeente, bevordert de brug die moet worden geslagen tussen de verschillende professionals, en met name de werelden van zorg en veiligheid.

Faciliteren van de juiste voorwaarden

Zorg voor bestuurlijke agendering en draagvlak bij betrokken partijen

Bestuurlijke agendering en daarmee prioritering van de familiegerichte aanpak is een voorwaarde voor een succesvolle aanpak. Vaak houdt dit in dat een gemeentebestuur normstellend is, verschillen durft te verwoorden en daar ruchtbaarheid aan geeft. Verschillende gemeenten hebben moeite met deze manier van werken. Daarnaast is het cruciaal dat betrokken organisaties voldoende mandaat verlenen én rugdekking bieden aan hun professionals. Want de uitvoerende professionals zijn verantwoording 'schuldig' aan hun eigen organisatie, terwijl ze samen

werken om de situatie in een crimineel gezin te verbeteren. Duidelijke afspraken over welk mandaat de betrokken professional heeft is dan ook noodzakelijk om te voorkomen dat hij/zij voor elk besluit eerst goedkeuring van de eigen organisatie moet verkrijgen. Dit om te voorkomen dat de aanpak verzandt in bureaucratische stroperigheid. Daarnaast liggen conflicten op de loer wanneer de uiteindelijk genomen besluiten niet stroken met wat de andere partners nodig achten. In de praktijk gaat onnodig veel tijd en energie verloren wanneer de communicatie en afstemming 'bovenlangs' moet lopen en organisaties elkaars organisatie- en verantwoordingsdynamiek onvoldoende doorgronden.

Ook een gezinsregisseur moet beschikken over een divers palet aan eigenschappen. Zo wordt benoemd dat hij of zij moet kunnen 'meeveren' met een gezin en tegelijkertijd duidelijke grenzen moet durven stellen.

Betrek partijen vanuit zowel zorg- als veiligheidsdomein

Een criminele familie bestaat uit complexe en gelaagde systemen. Binnen die systemen kunnen zich problemen op allerlei leefgebieden voordoen, niet in de laatste plaats vanwege het criminele gedrag van een of meer gezinsleden. In de aanpak zullen die verschillende invalshoeken moeten worden betrokken om tot een succesvolle aanpak te komen. Dit betekent dat er organisaties en professionals vanuit verschillende disciplines bij het zorg- en veiligheidsdomein worden betrokken.

Wees kritisch op het profiel van betrokken professionals

In het onderzoek kwam naar voren dat niet iedereen geschikt is om te werken met en vooral in criminele families. We schetsen hier het gewenste profiel van de regiehouder (projectleider), de gezinsregisseur en andere professionals die werkzaam zijn in het gezin, zoals sociaal werkers, reclasseringsmedewerkers en opvoedondersteuners.

Een projectleider van een aanpak waarin met veel verschillende partijen integraal wordt samengewerkt, moet zowel een strategisch denker én doener zijn, die constant het gezamenlijke belang voor ogen houdt. De projectleider moet kunnen sturen op praktische interventies, in soms onverwachte situaties, maar tegelijkertijd ook kunnen omgaan met politiek-bestuurlijke afwegingen.

Ook een gezinsregisseur moet beschikken over een divers palet aan eigenschappen. Zo wordt benoemd dat hij of zij moet kunnen “meeveren” met een gezin en tegelijkertijd duidelijke grenzen moet durven stellen. De professionals die al werkzaam waren in het gezin blijven hun werk doen, maar de gezinsmanager pakt de rol op die op dat moment nodig is. Dat betekent ook dat hij of zij de *bad cop* moet kunnen spelen.

Dat niet alle professionals geschikt zijn voor het werken met en vooral in deze families bevestigen alle respondenten. “*Je hebt het risico als professional om ‘erin’ gezogen te worden*”. Daarmee wordt bedoeld op de kans dat de professional te veel gaat ‘mee-denken’ met de familie. Bijvoorbeeld omdat het juist de goede kant op lijkt te gaan met de kinderen en hij/zij niet het risico wil lopen dat het aangeven van harde grenzen de opgebouwde relatie en positieve ontwikkelingen gaat schaden. Toch is dat wel noodzakelijk.

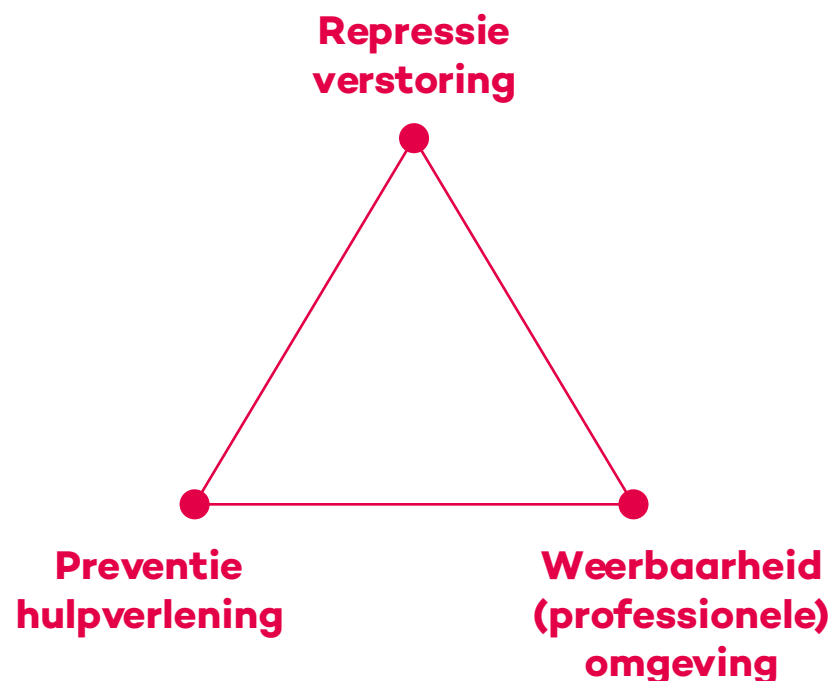
Een positieve instelling, innovatief en sociaal zijn, inzetten van humor, geven en nemen, transparant zijn, denken in oplossingen, stevig in je schoenen staan en verantwoordelijkheid voelen: dat zijn de eigenschappen waarover professionals bij familiegerichte aanpakken moeten beschikken: “*Een professional moet kunnen dansen met de weerstand*.” Een professional werkzaam bij een Zorg- en Veiligheidshuis sprak van een “*caseload voor het leven*.”

Lees verder in het boek:

In hoofdstuk 5 voor de wijze waarop familiegerichte aanpakken in Nederland worden uitgevoerd (5.3), de condities die nodig zijn om een familiegerichte aanpak van de grond te krijgen (5.5) en een uiteenzetting wanneer een familiegerichte aanpak nou écht werkt (5.6).

3. Werk vanuit de driehoek 'repressie, preventie en weerbaarheid'

Welke doelstellingen er ook als beoogde uitkomst van de aanpak van criminele families wordt geformuleerd, het zal altijd een meervoudige benadering en een langetermijnperspectief vergen om de betrekkingen tussen deze families en de samenleving te normaliseren, en intergenerationele overdracht van problemen te doorbreken. Het volstaat niet om louter repressief op te treden, maar ook niet om oplossingen alleen te zoeken in de context van hulpverlening en 'nudging'. Bovendien moet ook de directe woonomgeving in een aanpak worden betrokken. Een combinatie van alle drie de invalshoeken is nodig om samen tot een zo compleet mogelijk beeld te komen van families en om interventies goed op elkaar af te stemmen.

Plan een structureel overleg in met betrokken professionals

Structureel overleg tussen betrokken professionals is nodig om korte lijntjes te houden, zodat er snel en kortdaat gehandeld kan worden. In sommige gevallen vindt dit overleg wekelijks plaats, bij andere tweewekelijks. Zodra de communicatie en afstemming 'bovenlangs' moet gaan lopen, bijvoorbeeld omdat mandaten niet goed zijn belegd, gaat er tijd verloren en kan niet actief worden geanticipeerd of gereageerd op situaties die zich voordoen.

Zorg voor een integrale informatiepositie

Hiermee wordt bedoeld:

1. Het koppelen van systeem- en straatinformatie. Ofwel het verbinden van kennis die is vastgelegd in registratiesystemen en informatie die de praktijkmensen in hun hoofd hebben zitten. Dat is niet in de laatste plaats van belang omdat lang niet alles wordt vastgelegd, maar ook omdat registratiesystemen om redenen van gegevensbescherming maar een beperkt historisch beeld geven, terwijl die kennis vaak van essentieel belang is, om het gedrag van families te kunnen duiden.
2. De informatie van alle betrokken instanties, waar relevant en noodzakelijk voor de aanpak en bij voorkeur per gezin, moet gebundeld worden. Iedereen erkent hoe belangrijk het is dat die informatie – in het bijzonder tussen de zorg, het sociale domein en de veiligheidspartners – wordt gedeeld. Daar ligt de kracht van integraal werken. Maar tegelijkertijd ligt dat ingewikkeld en soms ook gevoelig. Een zorgrelatie met een gezin kan in de ogen van de 'preventieve kant' niet als vanzelfsprekend belast worden met een interventie om criminaliteit aan te pakken. Tijd investeren in het opbouwen van vertrouwen is dan ook van belang.

Stem informatie vanuit de verschillende partijen op elkaar af

Niet alleen het delen en bundelen van informatie, maar ook het juist afstemmen van informatie, is volgens professionals belangrijk voor een succesvolle familiegerichte aanpak. Daarmee wordt bedoeld dat ervoor wordt gezorgd dat de juiste informatie op de juiste plek terechtkomt, en wel op het juiste moment. Timing dus, zodat bijtijds gehandeld kan worden. Het is steeds belangrijk om goed te blijven kijken naar wat elke professie specifiek kan inbrengen. Aangezien alle betrokken organisaties verschillende interne processen hebben, is het in de praktijk een forse uitdaging.

Van belang is het vermogen om steeds weer opnieuw – en zonder ophouden – oplossingen te bedenken die passen bij specifieke situaties.

Investeer tijd in de samenwerking tussen professionals met verschillende achtergronden

Wat onmiskenbaar naar voren komt in alle lopende familieaanpakken is het belang om twee hele verschillende werelden bij elkaar te brengen: de wereld van politie en justitie enerzijds en de wereld van zorg, ondersteuning en hulpverlening anderzijds. Werken in termen van 'criminele families' raakt in beide werelden een andere snaar. Het bestrijden van criminaliteit staat bij politiemensen en officieren van justitie voorop. Voor instanties die opereren vanuit het perspectief van zorg of het sociale domein is

dat 'slechts' een positief secundair effect: criminaliteitsbestrijding is voor hen geen doel op zich. Op veel plaatsen bestaat tussen de preventieve en repressieve instanties nog de nodige koudwater-vrees. Enerzijds is voor een integrale systeemgerichte aanpak zowel het ene als het andere even waar en nodig. Anderzijds is sprake van uiteenlopende beelden en handelingsrepertoires, gebaseerd op verschillende professionele visies en opvattingen over concrete interventies. Veel professionals geven dan ook aan dat het tijd kost om elkaar te leren kennen en elkaars vertrouwen te winnen. Die tijd moet je willen investeren. Niet in de laatste plaats ook om te ervaren hoe de dynamiek werkt in andere organisaties.

Blijf (creatieve) oplossingen bedenken die passend zijn bij specifieke situaties

Het verkennen en uitproberen van manieren om greep te krijgen op individuele gezinsleden, op de gezinsdynamiek en op de directe omgeving van een gezin, is een voortdurende opgave voor elk van de betrokken partijen. Van belang is het vermogen om steeds weer opnieuw – en zonder ophouden – oplossingen te bedenken die passen bij specifieke situaties. Een setting waarin professionals de ruimte krijgen om daarover te kunnen beslissen, op grond van hun ervaring en de ondersteunings-behoefte van gezinnen en families, is essentieel. Wanneer die interventies 'aanslaan' en waarom, laat zich lastig vaststellen. Bovendien is er dikwijls sprake van wrijving, wantrouwen en angst in de relatie tussen de professionals en gezinnen. Vanwege deze wrijving en vrees loopt het bieden van een passend aanbod geregeld stuk: het gezin voelt zich de maat genomen, ervaart dat het geen greep meer heeft op de situatie. In onze optiek raken in de aanpak van gezinnen met multiproblematiek de per definitie unieke logica van het gezinssysteem en de geavanceerde systeemlogica achter het ondersteuningsaanbod dikwijls niet op elkaar ingesleten.

Houdt rekening met risico's: aandacht hebben voor professionele weerbaarheid

Tot slot moet rekening worden gehouden met de risico's die professionals lopen en daarmee met hun weerbaarheid. De verschillende disciplines en professies zitten doorgaans nog te weinig bij elkaar aan tafel om zich tezamen in de casuïstiek en handelingsperspectieven te verdiepen. Van interventies die tot doel hebben om de weerbaarheid van mensen en professionals in de buurt c.q. de directe leefomgeving van criminele families te versterken, is nog slechts mondjesmaat sprake. Er bestaan veel initiatieven, dikwijls ondersteund door woningcoöperaties, gemeenten, het jongerenwerk en de politie om de leefbaarheid in buurten te versterken en gezinnen die het moeilijk hebben te ondersteunen. Maar dergelijke initiatieven zijn zelden specifiek gericht op het aanpakken van de negatieve invloed van crimineel actieve familieleden, laat staan dat ze zich richten op criminele familienetwerken in den brede.

Lees verder in het boek:

In hoofdstuk 2 voor een volledig overzicht van alle repressieve, preventieve en responsieve interventies.

Lees hoofdstuk 5 voor een overzicht van hoe er op dit moment in verschillende gemeenten in Nederland vanuit de drie driehoek 'repressie, preventie en weerbaarheid' wordt gewerkt.

Een overzicht van wat de wetenschappelijke literatuur zegt over systeemgerichte aanpakken gericht op criminele families in hoofdstuk 4.

Dit boek is het resultaat van een tweejarig onderzoek in opdracht van Politie & Wetenschap naar de aanpak van criminele families in Nederland. Uitgevoerd door EMMA's [Hans Moors](#) en [Anne Boer](#), hoogleraar criminologie [Toine Spapens](#) en [Rik Ceulen](#).

Het boek is gratis te downloaden als pdf of als E-book via www.emma.nl en Politie en Wetenschap.

Het fysieke exemplaar is [hier](#) te bestellen.

Voor vragen of nadere informatie over het onderzoek kunt u contact opnemen met:
Anne Boer, senior onderzoeker bij EMMA, boer@emma.nl, 06-51 38 32 03

think. do. connect.

EM+MA.

Wijnhaven 88
2511 GA Den Haag
070-87 00 460
info@emma.nl
www.emma.nl

Volg ons op Facebook, Twitter en LinkedIn